

Margreet Wesseling

Bos van Wijckerslooth te Oegstgeest

Biografie van een bos

PRIMAVERA PERS, LEIDEN 2014

Deze uitgave is tot stand gekomen dankzij financiële bijdragen van:

Privéfonds

Frits van Workum Foundation i.o.

Duinzicht Oegstgeest, meetings & workspace

Fonds Duyfke

Boekenfonds Elisabeth Grent/F.J.A.M. van der Helm

© Margreet Wesseling, 2014

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior permission of the publisher.

ISBN 978-90-5997-172-1

Vormgeving: TopicA (Antoinette Hanekuyk), Leiden

Druk: Printer Trento

www.primaverapers.nl

Foto omslag: Margreet Wesseling

Kaart A Wandelkaart op pagina 6 en binnenflap voor

Kaart B Oude bomen op pagina 41

Kaart C Boomgroepen op pagina 42

Kaart D Gemeten bomen en bijbehorende tabel op binnenflap achter

Inhoud

Vooraf 7

Inleiding 8

Kathedraalbos – Zandsloot – Monument

Het bos is niet altijd een bos geweest 12

De oude kaarten – Van bakker tot bisschop

BOS EN BOMEN 17

Een statig bos – Een ecologisch bos – Bomen herkennen

Adriaan van Royen 20

Professor – Directeur – Dichter – Otium – Landheer – Erfdienstbaarheid

LEEFTIJDEN VAN BOMEN 29

Bomen meten – Hoe oud is de beukenlaan?

Het ontwerp van Zocher 34

Cypriana wil een park – Zocher – Het ontwerp – Het land van Wolf – Weiland 78 – De bisschop breidt uit

LANGS PADEN EN LANEN 41

Eiken – Esdoorns – Paardenkastanjes – Linden – Beuken – Varia

Bisschop Van Wijkerslooth 48

Baron – Priester – Bisschop – De bisschop bouwt – De stichting bouwt nog veel meer

LICHT EN WATER 54

Stinsenplanten – Vlinders – Water – Open plekken

VAN TUIN NAAR PARK NAAR BOS 60

Veldminuut 1850 – Bonneblad 1914 – Bos

Een bunker in het bos 62

Het is oorlog – De groene bunker – De bunker wordt opgeknapt

Een monument in een monument 64

De eerste gedenksteen – Het verzetsmonument in het bos – Een nieuw beeld – De namen

VLEERMUIZEN 68

Vleermuisbunker

EEN BOS VOL VOGELS 71

Roofvogels – Kraaien en kauwen – Reigers – Spechten – De kleintjes

Het ongerepte bos 76

Wandelbos – Toegangen – Een nieuw bos? – Alweer een nieuw bos? – Nieuwe eikenlanen? – Het bos behouden

DE PADDENSTOELENKAART VAN JUFFROUW

WILLEMSE 83

De tekening – Duivelsgebroed – Vroeger en nu

Beheerplan 88

Ecologisch beheer en biodiversiteit – Een spannend bosje – Snoeien met gevoel – Vaker baggeren, minder bladblazen – Goed kijken

IDEEËN VOOR EEN ECOLOGISCH BEHEERPLAN 91

Inventaris Bos van Wijkerslooth 92

Verklarende woordenlijst 94

Bronnen en Vindplaatsen 94

Beeldverantwoording 95

Tot slot 96

Kaart A Wandelkaart

6

Vooraf

Jarenlang heb ik met de hond in het bos gewandeld, vijftien jaar met Flip, dertien jaar met Fiebke. Tweemaal daags een wandeling; het was een goed medicijn.

Ik kende er iedere boom, ik hoorde ieder vogeltje en ik zag de nietigste bloempjes. Het diep-blauwe maarts viooltje dat maar heel kort bloeit en de klimop-ereprijs, die bijna niemand ziet, zijn mijn favorieten. Elke dag was er wel iets wat vreugde gaf, ook als het regende. Mijn zoon leerde er lopen en klimmen en ik heb er vrienden gemaakt. Het was een beetje 'mijn bos' geworden.

Maar nu hoor ik de hoge piepjes van de staartmees niet meer en voor de kleinste bloempjes moet ik mijn leesbril opzetten. Het wordt tijd om alles op te schrijven wat ik weet over het bos.

Ik hoop dat u, lezer, net zoveel van het Bos van Wijckerslooth gaat houden als ik. Daarom dit boekje: het bos is immers van ons allemaal.

*Margreet Wesseling
Oegstgeest, maart 2014*

1 Maarts viooltje.

Leeswijzer

Bent u geïnteresseerd in de geschiedenis van de buitenplaats Duinzigt en zijn bewoners, lees dan de witte bladzijden, die vormen de basis van dit boek. De biologie is daar tussendoor gevlochten.

Bent u geïnteresseerd in de natuur, zoek dan de groene bladzijden op. U kunt natuurlijk ook gewoon bij het begin beginnen.

Inleiding

Kathedraalbos

De grote charme van het Bos van Wijckerslooth is dat het een echt bos is: midden in het dorp Oegstgeest een spannend bosje met brede lanen en smalle kronkelpaadjes. Het is nog geen vier hectaren, maar dankzij de slingerende paden, de smalle sluipteggetjes en de dichte begroeiing lijkt het veel groter. Oude reuzen en jonge boompjes staan naast elkaar; ze vormen een 'klassiek' loofbos, dat voornamelijk bestaat uit eiken en beuken met een ondergroei van hulst. Vanwege de vele hoge bomen die samen een bijna gesloten bladerdak vormen, wordt dit type bos ook

wel kathedraalbos genoemd: de stammen vormen de zuilen. Het bladerdak dat geluiden dempt zorgt voor een zekere intimiteit en hier en daar valt de zon als door de ramen van een kerk naar binnen.

De eiken, met hun kronkelende vertakkingen, zijn in de meerderheid (afb. 2). De beuken vullen veel ruimte met hun kenmerkende, breed uitgegroeide takken met bladeren die een mozaïek vormen om maar zoveel mogelijk licht te vangen (afb. 3). In het voorjaar zijn ze op hun mooist, met hun tere groene blaadjes aan takken in etages boven elkaar.

8

2 Kronkelende eikentakken tegen de lucht.

Boven: 3 Mozaïek van beukenblaadjes.

Rechts: 4 Strandwallen langs de Noordzeekust.
Oranje: oude strandwallen, geel: jonge duinen, groen: veen, blauw: de Rijn, Noordzee.

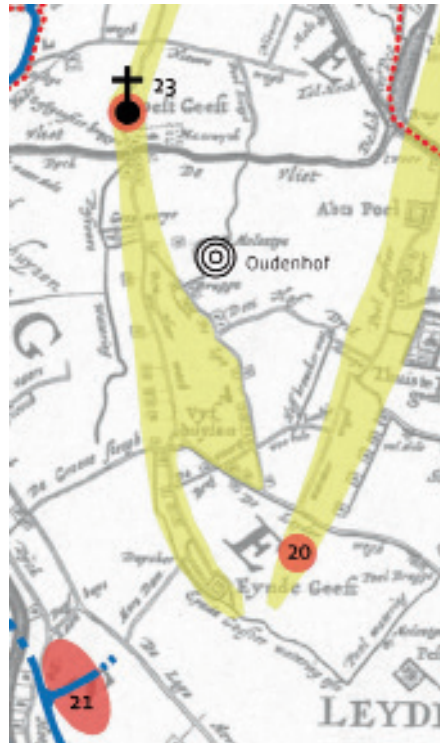

Zandsloot

Het dorp Oegstgeest is ontstaan op een oude strandwal (afb. 4). Op het vrolijk gekleurde kaartje zijn de oude strandwallen in oranje aangegeven. Poelgeest ligt op de oudste, de meest oostelijke, en Oegstgeest ligt op de tweede. Het witte kaartje met de twee ingekleurde gele plekken is gedetailleerder. De linker (gevorkte) gele plek stelt de 'Oegstgeestse' strandwal voor, op de rechter rand ligt *De Lijt weg*. Deze is een afsplitsing van *Den Heer wech*, vlak onder het kruisje van het 'Groene Kerkje', en vormt hiermee een omgekeerde letter V (afb. 5). Tussen beide wegen is het bos ontstaan.

Den Heer wech (Rhijngeesterstraatweg), de westelijke grens van het bos, is een onderdeel van de oude verbindingsweg tussen Leiden en Oegstgeest ofwel, als we ons blikveld iets verruimen, van de oude heerweg tussen 's-Gravenhage en Haarlem. Die heerweg ligt niet voor niets op de strandwal: dit is stevige grond. Met zijn eiken en beuken is het Bos van Wijckerslooth een typisch strandwallenbos. Tussen de strandwallen lag veen dat op een oude strandvlakte was afgezet.

Op een uitsnede van een kaart van Jan Pieterszoon Dou uit ca. 1615 (afb. 6) is goed te zien hoe de vorm van het bos werd bepaald door de ligging van de

5 De oude strandwal waar het bos op ligt; het noorden ligt boven. *Den Heer wech* = Rhijngeesterstraatweg en *De Lijt weg* = Wijttenbachweg met naar rechts: *Den Hof Dijk*, het kruisje van de kerk staat op de O van *Oest Geest*. Projectie op detail van een kaart van het Hoogheemraadschap van Rijnland (1746).

6 Jan Pieterszoon Dou (ca. 1615), uitsnede uit de *Kaart van landerijen tussen den Heerweg van Oestgeest naar Leiden de Vliet en den Warmonder wech*. Links: Heerenweg, rechts: Lijtse weg, hier tussenin: de zandsloot. De getallen geven de oppervlakte aan in (Rijnlandse) roeden, één roede = 14,2 m². Het noorden ligt boven.

oude heerweg aan de westelijke zijde en de loop van de zandsloot aan de oostelijke. Linksboven komt uit noordelijke richting (Haarlem) *Den Heerwech van oostgeest naer Leyden* (de Rhijngeesterstraatweg). De *Heerwech* vormt een omgekeerde V met *De binnewech*, die later de Lijtseweg wordt genoemd en weer later de Wijttenbachweg. Tussen beide wegen in loopt in de lengterichting de zandsloot die hier *De vaertsloot* wordt genoemd, maar meer naar het zuiden, na twee haakse bochten, *De Santsloot naer de Geest*. Nog verder naar het zuiden gaat de zandsloot naar Leiden. Via deze zandsloot werd in de middeleeuwen zand naar Leiden vervoerd voor de ophoging van bouwterreinen. De zandsloot komt in het noorden uit op *De wateringe*, later Vliet genoemd. Dit is de Rijnsburgse Vliet, waar nog later het Oegstgeester kanaal werd gegraven dat in 1840 gereed kwam. Op de zandsloot wateren diverse dwarsslootjes af. De tussenliggende stukken grond zijn akkers en weilanden, hier en daar is een erf met een huisje getekend. In de verschillende percelen staan getallen die de oppervlakte in roeden aangeven. Van noord naar zuid vormen de percelen met de cijfers 538, 250, een wit perceel zonder cijfer, 497 en 1715 het latere Bos van Wijckerslooth. Het bos is dus geplant op weilanden en akkers die in oude

documenten ‘hooi- en teelland’ worden genoemd.

De naam ‘Lodewijck Abrahams soon’, in het witte perceel naast het huisje met een paar boompjes, zullen we later weer tegenkomen.

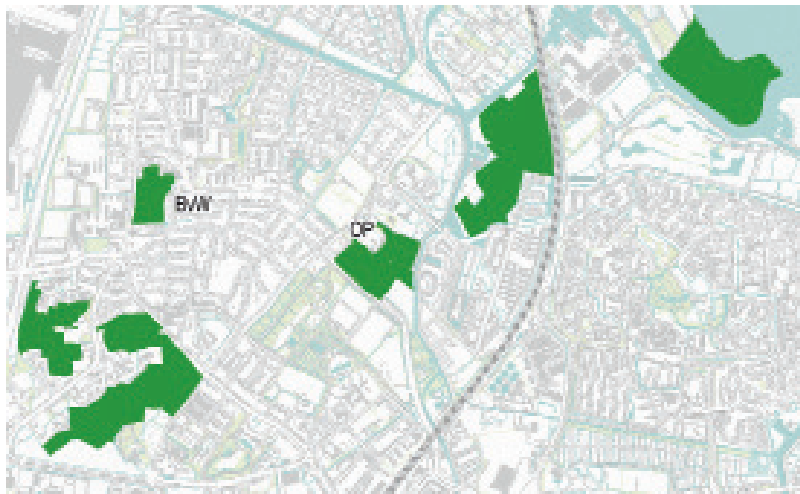
Monument

Door de eeuwen heen hebben illustere personen de grond in bezit gehad. Baljuws, een dominee, professoren, een gefortuneerde weduwe, een bekende tuinarchitect en een adellijke bisschop hebben bijgedragen aan de vorming van het bos. Het heeft historische waarde.

Het bos staat vol met monumentale bomen, die op zomerse dagen schaduw en koelte bieden. De miljoenen blaadjes filteren het fijnstof dat door de auto's wordt uitgestoten; het bos is een ‘groene long’. Met een oppervlakte van 3,6 hectaren vormt het een belangrijk onderdeel van zowel de ecologische verbindingen in Oegstgeest als de ecologische hoofdstructuur van Zuid-Holland (afb. 7). Het heeft biologische en ecologische waarde.

In 2004 kreeg het bos, terecht, de status van ‘gemeentelijk monument’. Dit betekent dat er niet zomaar gehakt en gezaagd mag worden: het is een bos om zuinig op te zijn.

11

7 Bos van Wijckerslooth op de Ecologische Hoofdstructuur. BvW: Bos van Wijckerslooth; OP: Oud-Poelgeest, rechtsboven: 't Joppe. Het noorden ligt boven.

8 Schildje waarmee een gemeentelijk monument wordt aangeduid.

Het bos is niet altijd een bos geweest

De oude kaarten

Het is 1550. Jacob Coensz, 'gheswore lantmeter van Delflant', heeft op perkament een kaart getekend van een deel lants ghelegen inden Ambacht van Oestgeest (afb. 9). Het noorden ligt links. Onderaan loopt den Heerwech van Den Haag (rechts) naar Haarlem (links), dit is nu de Rhijngheesterstraatweg. Links op de kaart komt de Heerwech samen met den Lijdwech, nu de Wijttenbachweg; loodrecht op de Lijdwech staat de Hofdijck. Het water uiterst links is de Rijsburgse Vliet. Het Groene Kerkje, dat toen nog niet groen was omdat het pas veel later met klimop begroeid raakte, staat nog net op de kaart. Hier en daar staat, verscholen tussen bomen, een huisje.

Als je dit boek een kwartslag draait zodat het noorden boven komt te liggen, is de omgekeerde V te

herkennen die op afb. 6 al duidelijk zichtbaar was en die in 2014 nog steeds bestaat. Beide wegen zijn omzoomd door bomen en ertussen liggen percelen hooi- en teelland, begrensd door bomenrijen. Op dit eeuwenoude stukje Oegstgeest is langs de Heerwech, op het rechterdeel van de kaart, het Bos van Wijckerslooth terechtgekomen. Ten oosten van de Lijdwech is een rondje met bomen getekend, dit is de ringvormige burcht Oudenhof.

Vijfenzestig jaar na Jacob Coensz maakten vader en zoon Floris Balthasars en Balthasar Floriszoon van Berckenrode in opdracht van de dijkgraaf en hoogheemraden een overzichtskaart van het hoogheemraadschap van Rijnland in 1615. Op een uitsnede hiervan (afb. 10) zien we links de Pastoor Wateryng,

9 Jacob Coensz (1550), uitsnede uit de Kaart van een deel lants ghelegen inden Ambacht van Oestgeest aan den Heerwech en den Lijdwech. De hofstede Duinzigt (met de latere doolhof en de nog latere vijver) kwam te liggen op de smalle percelen rechts op de kaart t/m het grote 'witte' perceel. Het noorden ligt links.

die naam staat duidelijk op de kaart. Daarnaast herkennen we de omgekeerde V die gevormd wordt door de *Heerwech* (links) met zeven huisjes op een rij, en de *Lijdweg* (rechts). In een van die zeven huisjes woont een bakker. Tussen beide wegen in loopt de zandsloot, die ongeveer begint ter hoogte van de *Hoff Dijk* en uitkomt op de *Vliet* (de Rijnsburgse). Als we even terugkijken naar afb. 6 zien we dat een flink deel van de zandsloot is gedempt. Of misschien is hij meer naar het zuiden niet goed bevaarbaar en wordt hij daarom op deze kaart niet verder aangegeven. De zuidelijke tak van de zandsloot geeft de zuidelijke grens van het bos aan.

Johannes Dou, zoon van Jan Pieterszoon Dou, ook 'geswoore Lantmeeter', schrijft de namen iets anders. Op '22 Mij 1653' tekende hij de *Landerijen van Johan Knotter* (afb. 13). Links ligt *Den Heere Weg* en rechts *De lijstse weg*, ook *Den Hof Dijk* is duidelijk aangegeven, alsmede *De santsloot na de Vliet* (de zandsloot is nog een stukje korter geworden). Johannes Dou heeft in 1653 nauwkeurig 'gemeeten en ghechaerteert', want de Rhijngeesterstraatweg, de Wijttenbachweg (wordt naar het zuiden *Terweeweg*) en de *Hofdijk* van 2014 passen precies in zijn kaart. Dit zijn de rode lijnen op afb. 13, waarin de ligging van het bos met groen is aangegeven.

Langs *Den Heere Weg* lagen in 1653 nog maar drie huisjes naast elkaar, bij het middelste staat 'de balju van Oestgeest', het huidige Klein-Curium (afb. 11). Bij het onderste huisje is een hooiberg getekend; het hooi was bestemd voor de koeien en de paarden. Het woord 'baljuwswoning' zal nog vele malen vallen.

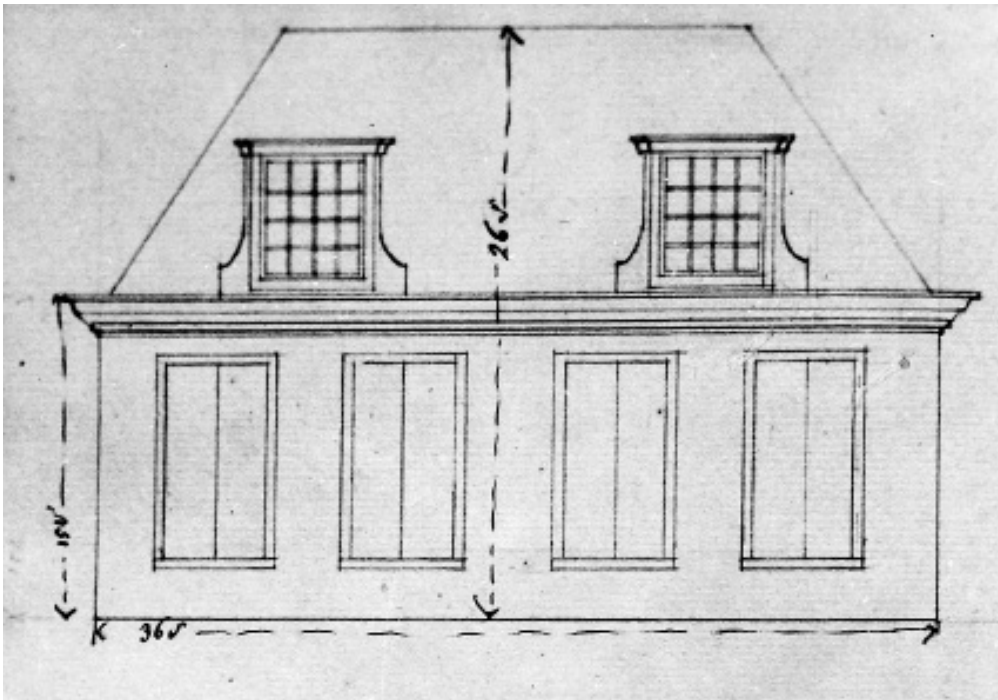
Wie alle achtereenvolgende eigenaren van dit stukje grond, alle aankopen van hooi- en teelland (soms met de 'potinge en plantinge' er nog op), alle uitbreidingen, verdelingen of verhelingen (door het dempen van een tussensloot) en alle jaartallen wil volgen, leze *Schwencke*. Hij heeft alles tot op roede en hond nauwkeurig uitgezocht. Ook een van de – tot nu toe – laatste bewoners, Hein van Woerden, heeft de hele geschiedenis van huis en grond beschreven. Ik ben beide heren zeer dankbaar, maar sla zelf wel eens enkele eigenaren over.

10 Floris Balthasars en Balthasar Florisz van Berckenrode (1615), uitsnede uit de kaart *Hoogheemraadschap van Rijnland: Noordwijk-Rijnsburg*. De zuidelijke tak van de zandsloot werd de zuidelijke grens van het bos. Het noorden ligt boven.

11 Johannes Dou (1653), detail. Links: drie huisjes aan *Den Heere weg*, bij het middelste huisje staat: *de balju van Oestgeest*. Rechts: vier huisjes aan *De lijstse weg*. Tussen beide wegen in loopt de *santsloot*.

12 De voorgevel van huize Duinzigt in 1779, tekening gevoegd bij de aanvraag van Jan van Royen voor 'vertimmering'.

14

Van bakker tot bisschop

In het middelste huisje op de kaart van Johannes Dou (afb. 11 en 13) woonde aan het einde van de zestiende eeuw bakker Lenert Jeroensz. In 1601 werden zijn huis, zijn bakkerij en zijn gereedschappen gekocht door Lodewijck Abrahamsz, die behalve bakker ook herbergier, metselaar en timmerman was. De herberg werd het Bordenhuysgen genoemd. Bij het huis hoorde een boomgaard, beide werden in 1632 verkocht.

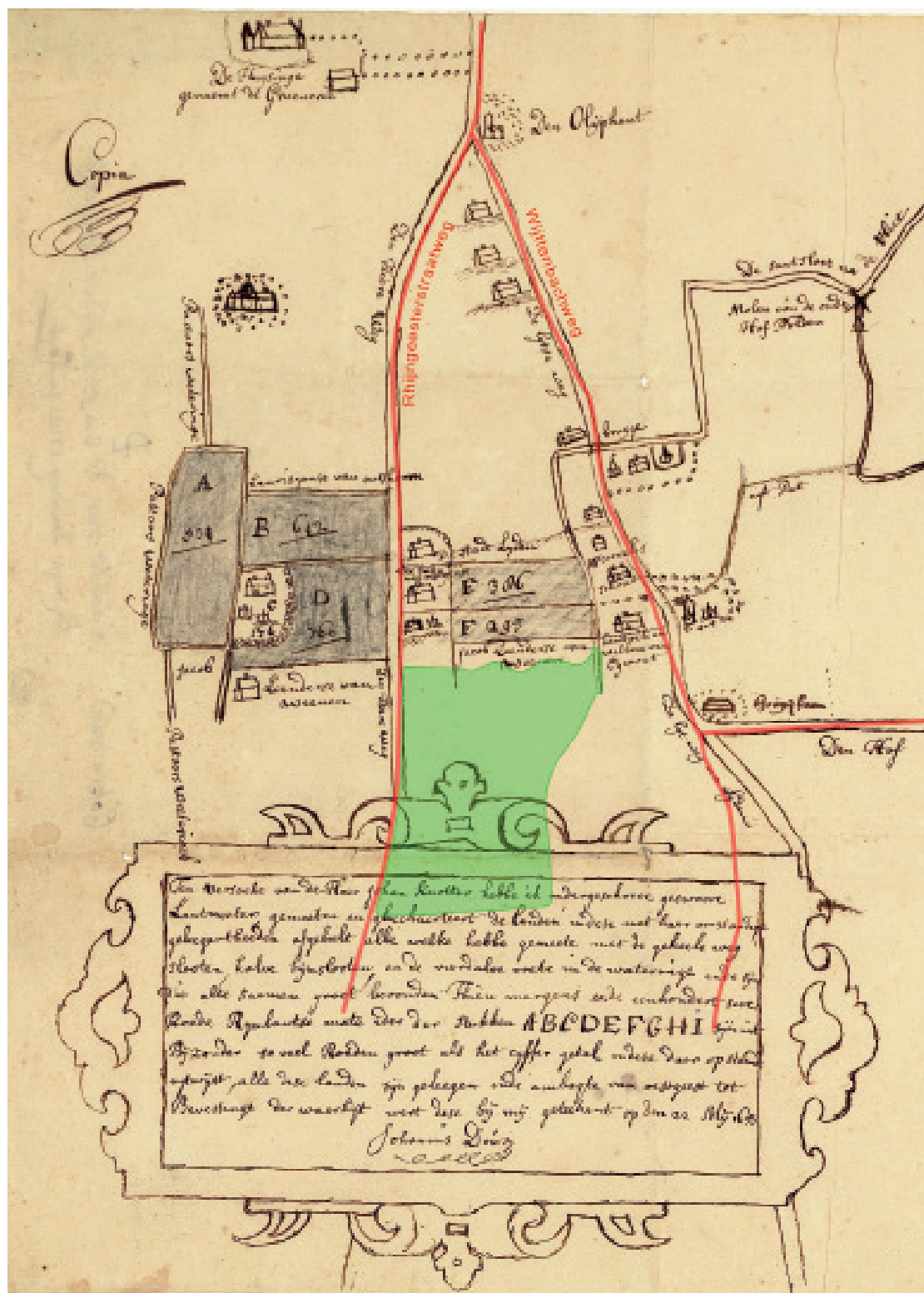
Ik sla hier enkele jaren en eigenaren over. In 1646 kocht baljuw en schout Anthony van Dortmont het huis met de boomgaard, vandaar dat op de kaart van Dou 'de balju van Oestgeest' staat. De baljuws na hem gingen ook in dit huis wonen en een van hen, Lambertus de Ruyt, kocht er naastgelegen panden bij. In 1709 kocht een dominee, Petrus van der Upwich, de bezittingen van Lambertus de Ruyt en hij kocht er aardig wat land bij, ten noorden en ten oosten van de baljuwswoning.

Na de dominee werd een hoogleraar theologie,

Johannes Wesselius, de eigenaar in 1719; naast de landerijen bezat hij twee boomgaarden en een koetshuis. Zijn dochter Adriana trouwde met Adrianus van Royen, hoogleraar geneeskunde en kruidkunde. Adriana erfde de buitenplaats in 1745.

Adriaan van Royen, de opvolger van Herman Boerhaave, werd als hoogleraar kruidkunde automatisch directeur van de Leidse Hortus Botanicus (1730-1754). Van Royen is niet zo bekend geworden als 'het orakel Boerhaave', maar zijn directeurschap was voor de Hortus van groot belang (zie 'Adriaan van Royen'). De grond bij de buitenplaats kon Van Royen

Op tegenoverliggende pagina: 13 Johannes Dou (1653), uitsnede uit de Kaart van landerijen tussen de Mare en de Pastoorswetering: de landerijen van Johan Knotter. Het noorden ligt boven. De huidige ligging van de Rhijngheesterstraatweg, de Wijtenbachweg en de Hofdijck is in rood geprojecteerd. De ligging van het huidige Bos van Wijckerslooth (zonder de grote vijver die privébezit is) is in groen geprojecteerd.

goed gebruiken omdat hij net als Boerhaave exotische planten en bomen verzamelde en kweekte. Er waren al enige boomgaarden, een koetshuis, stalling voor vier paarden en percelen hooi- en teelland, en hij kocht er nog meer land bij. Zijn zoon Jan zorgde later voor nog meer uitbreiding door de aankoop van een aangrenzend groot weiland ten zuiden van de hofstede. Bovendien heeft hij de woning verbouwd en uitgebreid. In 1779 diende hij een aanvraag in voor een 'vertimmering' met bijbehorende tekening van de voor-gevel (afb. 12). Later wilde hij nog meer vertimmeren en werden in 1787 de stal met het tuinmanshuis en de schuur verbouwd en vergroot. Het was of Adriaan of zijn zoon Jan die de buitenplaats de naam Duinzigt heeft gegeven; vermoedelijk Adriaan want dat was een romanticus, zijn zoon was meer een bestuurder.

In 1803 erfde de kleindochter van Adriaan van Royen de buitenplaats met alle landerijen. Deze Cypriana Anna Margaretha van Lelyveld-van Royen heeft een belangrijke rol gespeeld in de vormgeving van het huidige Bos van Wijckerslooth. Zij gaf een bekende tuinarchitect opdracht een park te ontwerpen volgens de nieuwste mode: de Engelse landschapstijl. Meer hierover in het hoofdstuk 'Het ontwerp van Zocher'.

Na het overlijden van Cypriana werden haar uitgestrekte bezittingen – vele partijen wei- of hooiland in de wijde omgeving en vier huizen met erven, waarvan twee in Leiden aan de Hooigracht – in zeventien kavels geveild. De lange advertentie in de *Opregte Haarlemsche Courant* van 30 oktober 1828 begon als volgt:

'VRIJWILLIGE VERKOOPING. Op zaterdag den 15 November 1828, des avonds ten vijf ure, in het Heeren-Logement, aan den Burg, binnen Leyden, van N°.1. Eene zeer aangename BUITENPLAATS, genaamd DUINZIGT, groot of verongeldende voor 6 Bunders en ruim 81 Roeden, gelegen aan den Heerenweg onder Oegstgeest, een half uur van de Stad Leyden, hebbende ruime uitzigten zoo op de Heerenweg als op onderscheidene Dorpen, en communicatie door eene Vaart met de Haarlemmer-Trekvaart, geteekend met N°.77, met deszelfs hecht, sterk en weldoortimmerd modern Zomer- en Winter Verblijf, voorzien van onderschei-

dene behangen Kamers, Dessertkamer, Meiden- en Knechts-Kamer, ruime Keuken, Kelder, Zolders en verdere Commoditeiten, ruime Tuinmans-Woning, Stalling voor zes Paarden, Koetshuis, Koestal, Schuren, Koepeltje, Broeikassen, Goudvischkom, Vijvers, Slingerbosschen met Engelsch Plantsoen, naar den nieuwsten smaak aangelegd, Moezerij en een groot aantal veel dragende Vruchtboomen.'

Voor 10.000 gulden werd de chirurgijn Casparus Wolff de nieuwe eigenaar. Wolff verhuisde al snel naar een andere buitenplaats in Oegstgeest: *De Huy-singe genaemt de Grunerie*, aan de andere kant van de Heerenweg, vlak boven de punt van de omgekeerde V op de kaart van Dou (afb. 13).

De aangename buitenplaats Duinzigt kwam in 1834 in het bezit van de bisschop naar wie het bos genoemd is. Hij moest er 14.000 gulden voor betalen. Cornelius Ludovicus baron van Wijckerslooth had gekozen voor de priesteropleiding. Paus Gregorius xvi benoemde hem in 1832 tot bisschop en na zijn wijding verhuisde Van Wijckerslooth naar Oegstgeest. Hij liet een villa bouwen in de slingerbossen van Cypriana en zette zich in voor onderwijs aan katholieke kinderen en voor opvang van wezen en oude lieden. De eerste kleuteropvang begon in de voormalige baljuwswoning in 1850, maar daarna verrees het ene na het andere gebouw. Na het overlijden van de bisschop zijn de gebouwen en het park bijna een eeuw lang eigendom gebleven van de Stichting R.K. Seminarie voor de Nederlandse Koloniën.

In 1947 kreeg de gemeente Oegstgeest vanwege een groeiend aantal inwoners behoefte aan meer groen en via een oonteigeningsprocedure – in samenwerking met de eigenaresse – kreeg de gemeente 'een lustpark met twee vijvers' in eigendom. Dit betekende dat het park, voorheen de tuin van de bisschop, voorheen de slingerbossen van Cypriana, werd gescheiden van de baljuwswoning. Dit huis had al in 1942 de naam Klein-Curium gekregen en werd lang bewoond door de familie Van Woerden. In 1987 werd het gesplitst in twee panden die in eigendom kwamen van de families Dusée en Van Woerden.

Het 'lustpark' moest een openbaar wandelbos worden en dat is ook gebeurd.

BOS EN BOMEN

Een statig bos

Het Bos van Wijckerslooth is een statig bos met heel veel oude bomen. Op de kaarten van Coensz uit 1550 en J.Pz. Dou uit 1615 kunnen we zien dat het is geplant op weilanden en werd omringd door weilanden en akkers, die op en vlak naast de oude strandwal lagen. Adriaan van Royen had een vrij uitzicht op de kerktoeren van Rijnsburg en over 'het boerenland tot waar de lucht en de velden in elkaar vervloeien' (zo beschreef hij het zelf in *Otium*, zie p. 23). Ook bisschop Van Wijckersloot genoot van zijn uitzicht en kon met zijn vierspan door het boerenland naar Katwijk rijden.

Tegenwoordig ligt het bos ingeklemd tussen de Rhijngeesterstraatweg (de oude heerweg), de Oranjelaan en de Louise de Colignylaan (afb. 14). De beide lanen werden in de eerste helft van de jaren dertig gebouwd; de huizen tegenover het bos aan de Rhijngeesterstraatweg stammen pas uit het begin van de jaren zeventig. Een servituut uit 1773 waarin Van Royen zijn recht op een vrij uitzicht had laten vastleggen, bleek niet meer rechtsgeldig; de toren van Rijnsburg kon je vanuit de tuin op Klein-Curium toch al niet meer zien. Alleen aan de noordzijde grenst het bos via de kronkelende vijver van Zocher aan de tuin die vroeger ook bij de buitenplaats hoorde.

Het is een klein wonder dat het bos, dat in de tweede helft van de negentiende eeuw werd geplant, tamelijk ongeschonden is gebleven. Al tijdens de Eerste Wereldoorlog vond er een kaalslag plaats in het hakhout. Op een kaart van de Nederlandsche Heidemaatschappij wordt dit in het middelste vak in het zuiden van het bos aangegeven: 'kaalslag hakhout' (afb. 94). In het tijdschrift van de Heidemaatschappij is zelfs sprake van 'een ruineerenden kaalslag der Nederlandsche bosschen'. Het hout was duur in de oorlog en er was geen aanvoer uit Rusland.

Ook gedurende de Tweede Wereldoorlog zijn er heel wat bomen clandestien omgezaagd en meegenomen, maar de beukenlaan en de oude eikenlanen bleven gespaard. Er waren veel percelen hakhout, de geriefbosjes. Men had hout nodig voor de kachel en het

14 *Uitbreidingsplan voor Oegstgeest 1932*, uitsnede. Bruin: bestaande huizen, rood: geplande lanen en straten. Het bos is fantasieerijk geschilderd. Bebouwing van de westzijde van het bos werd niet uitgesloten: tussen de boompjes links-onder staat: 'rooilijn eventuele bebouwing.' Wandplaat in het gemeentearchief van Oegstgeest.

fornuis en daarnaast nog voor vele andere doeleinden. Lindehout was bijvoorbeeld goed voor klompen, essen-hout voor hamerstelen. Ook hekken werden van hout gemaakt. Om de paar jaar werd het hout in een bepaald hakhoutvak geoogst, waarna de afgezaagde bomen weer opschoten.

15 'De goudgele door God geschapen beuk' op een zonnige middag, eind november 2013, rond 3 uur, gezien vanaf de Rhijngeesterstraatweg.

Het is jammer dat nergens in het bos restanten zijn te vinden van de bijzondere boomsoorten die Adriaan van Royen ongetwijfeld heeft geplant in de tweede helft van de achttiende eeuw. Er zijn veel monumentale bomen en boomgroepen, maar dat zijn allemaal eiken en beuken die vermoedelijk niet veel ouder zijn dan 150 tot 200 jaar.

Iedereen die jong is geweest in Oegstgeest, heeft geklommen in de indrukwekkende, driedelige beuk langs de Rhijngeesterstraatweg. Jan Wolkers beschreef hoe zijn ouders tijdens een zondagse wandeling 'die prachtige goudgele door God geschapen beuk' bewonderden (afb. 15). Zijn totale omvang bedraagt 478 cm. Het is echter duidelijk dat hier ooit drie bomen bij elkaar zijn gezet: een boomboeket. In de tijd van Zocher kwam deze manier van planten al voor.

Wolkers leefde van 1925 tot 2007. In zijn jeugd, zeg 1935, was dit dus al een indrukwekkende boom. Hij schrijft: 'Ik klom er vaak in omdat de takken vlak bij de grond begonnen.' Die lage takken zijn typisch voor een beuk die vrij in de omgeving staat. Zo beschermt hij zijn bast tegen zonnebrand. Op afb. 41 is goed te zien dat de lage linkertak als zonnenscherm dient. Deze beuk werd en wordt niet gehinderd door andere bomen, het is een goed voorbeeld van een boom die vrij is opgegroeid: een solitaire boom. De beuk heeft zich goed in de breedte kunnen ontwikkelen.

Er staan nog veel meer mooie oude beuken in het bos en er is zelfs een beukenlaan. In de zuidoosthoek van het bos liggen meerdere eikenlanen met erg oude eiken en in het noordelijke deel staan een paar monumentale eiken die wel tweehonderd jaar oud kunnen zijn.

Een ecologisch bos

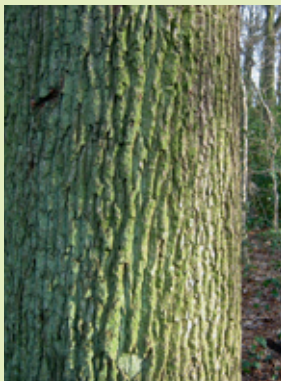
Het bos is veel meer dan een verzameling bomen. Er zijn monumentale beuken, oude eiken, hoge populieren en jonge besdragende boompjes, struiken en een kruidlaag, insecten, spinnen en slakken, verschillende soorten vogels, muisjes en vleermuizen; alles heeft zijn eigen plaats en zijn eigen functie in het bos. De ondergrondse zwamdraden van sommige soorten paddestoelen helpen boomwortels met het opnemen van voedingsstoffen uit de bodem en krijgen daar weer suikers voor terug. Sommige soorten vogels eten bessen of zaden, andere insecten. Vlinders leggen hun eitjes op

specifieke planten. Alles in het bos hangt samen: het is een ecologische eenheid, die niet op zichzelf staat maar weer deel uitmaakt van de grotere ecologische verbindingen in Oegstgeest en in Zuid-Holland.

En dan is het ook nog eens een heel prettig bos om in te wandelen. Welke van de drie ingangen je ook kiest, je steekt een bruggetje over en het is alsof je een kathedraal binnenstapt. De woorden van rector Sondaal, die tijdens de overdracht in 1948 het bos een plaats noemde waar men geestelijke rust kan vinden, gelden nog steeds: het is een oase van rust en groen.

16 Beuk.

17 Eik.

18 Berk.

19 Kastanje.

20 Robinia.

Bomen herkennen

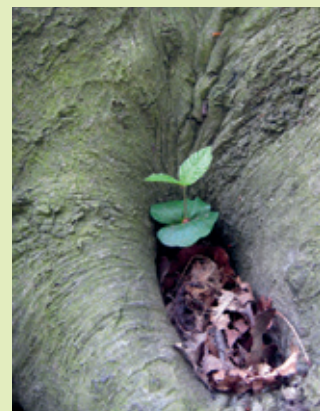
Beuken zijn goed te herkennen aan hun gladde, grijsblauwe bast. De beuk op de foto is lichtgroen omdat bomen begroeid kunnen raken met algen (en korstmossen) in een vochtige omgeving. De eik, met zijn ruwe bast, heeft ook een groen waas. In de winter zijn beuken lastig te onderscheiden van essen en esdoorns die ook een gladde grijze stam hebben. Als je dan omhoog kijkt zie je bij een beuk dunne, lange knoppen aan de twijgen zitten: typisch voor een beuk.

Berken zijn niet moeilijk, iedereen kent de witte bast die in dunne vellen los kan laten. Deze berk is eerder lichtroze dan wit.

De stammen van paardenkastanjes zijn een beetje getordeerd en ze zijn roodbruin, kastanjebruin!

Robinia's, meestal acacia's genoemd, hebben een 'gevlochten' stam. De wetenschappelijke naam is: *Robinia pseudoacacia*.

En als je in de lente ook eens naar de grond kijkt, kun je ontkiemde beukenootjes vinden; de beukenoot op de foto is ontkiemd in een holte tussen de wortels van een volwassen boom. De onderste, donkergroene blaadjes zijn de ontplooide zaadlobben; de bovenste, lichtgroene blaadjes zijn het begin van een woudreus.

21 Ontkiemd beukenootje.